משנה · אחרונים · יכין · סדר מועד

יכין סוכה

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יכין סוכה

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יכין-סוכה/

הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 9
סעיף א 9
סעיף ב 9
סעיף ג 9
סעיף ד 9
סעיף ה 9
סעיף ו 9
סעיף ז 10
סעיף ח 10
סעיף ט 10
סעיף י 10
סעיף יא 10
סעיף יב 10
סעיף יג 11
סעיף יד 11
סעיף טו 11
סעיף טז 11
סעיף יז 11
סעיף יח 11
סעיף יט 12
סעיף כ 12
סעיף כא 12
סעיף כב 12
סעיף כג 12
סעיף כד 13
סעיף כה 13
סעיף כו 13
סעיף כז 13
סעיף כח 13
סעיף כט 13
סעיף ל 14
סעיף לא 14
סעיף לב 14
סעיף לג 14
סעיף לד 14
סעיף לה 14
סעיף לו 15
סעיף לז 15
סעיף לח 15
סעיף לט 15
סעיף מ 15
סעיף מא 15
סעיף מב 15
סעיף מג 16
סעיף מד 16
סעיף מה 16
סעיף מו 16
סעיף מז 16
סעיף מח 16
סעיף מט 16
סעיף נ 16
סעיף נא 17
סעיף נב 17
סעיף נג 17
סעיף נד 17
סעיף נה 17
סעיף נו 17
סעיף נז 17
סעיף נח 18
סעיף נט 18
סעיף ס 18
סעיף סא 18

סעיף סב 18
סעיף סג 18
סעיף סד 18
סעיף סה 18
סעיף סו 19
פרק ב 19
סעיף א 19
סעיף ב 19
סעיף ג 19
סעיף ד 19
סעיף ה 19
סעיף ו 20
סעיף ז 20
סעיף ח 20
סעיף ט 20
סעיף י 20
סעיף יא 20
סעיף יב 20
סעיף יג 21
סעיף יד 21
סעיף טו 21
סעיף טז 21
סעיף יז 21
סעיף יח 21
סעיף יט 21
סעיף כ 21
סעיף כא 22
סעיף כב 22
סעיף כג 22
סעיף כד 22
סעיף כה 22
סעיף כו 22
סעיף כז 22
סעיף כח 22
סעיף כט 23
סעיף ל 23
סעיף לא 23
סעיף לב 23
סעיף לג 24
סעיף לד 24
סעיף לה 24
סעיף לו 24
סעיף לז 24
סעיף לח 24
סעיף לט 24
סעיף מ 24
סעיף מא 25
פרק ג 25
סעיף א 25
סעיף ב 25
סעיף ג 25
סעיף ד 25
סעיף ה 25
סעיף ו 25
סעיף ז 26
סעיף ח 26
סעיף ט 26
סעיף י 26
סעיף יא 26
סעיף יב 26
סעיף יג 27
סעיף יד 27
סעיף טו 27
סעיף טז 27

סעיף יז 27
סעיף יח 27
סעיף יט 27
סעיף כ 27
סעיף כא 28
סעיף כב 28
סעיף כג 28
סעיף כד 28
סעיף כה 28
סעיף כו 28
סעיף כז 28
סעיף כח 28
סעיף כט 29
סעיף ל 29
סעיף לא 29
סעיף לב 29
סעיף לג 29
סעיף לד 30
סעיף לה 30
סעיף לו 30
סעיף לז 30
סעיף לח 31
סעיף לט 31
סעיף מ 31
סעיף מא 31
סעיף מב 31
סעיף מג 31
סעיף מד 32
סעיף מה 32
סעיף מו 32
סעיף מז 32
סעיף מח 32
סעיף מט 32
סעיף נ 32
סעיף נא 33
סעיף נב 33
סעיף נג 33
סעיף נד 33
סעיף נה 33
סעיף נו 33
סעיף נז 33
סעיף נח 34
סעיף נט 34
סעיף ס 34
סעיף סא 34
סעיף סב 34
סעיף סג 34
סעיף סד 34
סעיף סה 34
סעיף סו 34
סעיף סז 35
סעיף סח 35
סעיף סט 35
סעיף ע 35
סעיף עא 35
סעיף עב 36
סעיף עג 36
סעיף עד 36
סעיף עה 36
סעיף עו 36
סעיף עז 36
סעיף עח 36
סעיף עט 36
סעיף פ 36

סעיף פא 37
סעיף פב 37
סעיף פג 37
פרק ד 37
סעיף א 37
סעיף ב 37
סעיף ג 37
סעיף ד 37
סעיף ה 37
סעיף ו 37
סעיף ז 38
סעיף ח 38
סעיף ט 38
סעיף י 38
סעיף יא 38
סעיף יב 39
סעיף יג 39
סעיף יד 39
סעיף טו 39
סעיף טז 39
סעיף יז 39
סעיף יח 39
סעיף יט 40
סעיף כ 40
סעיף כא 40
סעיף כב 40
סעיף כג 40
סעיף כד 40
סעיף כה 40
סעיף כו 41
סעיף כז 41
סעיף כח 41
סעיף כט 41
סעיף ל 41
סעיף לא 41
סעיף לב 42
סעיף לג 42
סעיף לד 42
סעיף לה 42
סעיף לו 42
סעיף לז 43
סעיף לח 43
סעיף לט 43
סעיף מ 43
סעיף מא 43
סעיף מב 43
סעיף מג 43
סעיף מד 43
סעיף מה 43
סעיף מו 44
סעיף מז 44
סעיף מח 44
סעיף מט 44
סעיף נ 44
סעיף נא 44
סעיף נב 44
סעיף נג 44
סעיף נד 45
סעיף נה 45
סעיף נו 45
סעיף נז 45
סעיף נח 45
סעיף נט 45
פרק ה 46

סעיף א 46
סעיף ב 46
סעיף ג 46
סעיף ד 46
סעיף ה 46
סעיף ו 46
סעיף ז 46
סעיף ח 47
סעיף ט 47
סעיף י 47
סעיף יא 47
סעיף יב 47
סעיף יג 47
סעיף יד 48
סעיף טו 48
סעיף טז 48
סעיף יז 48
סעיף יח 48
סעיף יט 48
סעיף כ 48
סעיף כא 48
סעיף כב 49
סעיף כג 49
סעיף כד 49
סעיף כה 49
סעיף כו 49
סעיף כז 49
סעיף כח 49
סעיף כט 49
סעיף ל 49
סעיף לא 50
סעיף לב 50
סעיף לג 50
סעיף לד 50
סעיף לה 50
סעיף לו 51
סעיף לז 51
סעיף לח 51
סעיף לט 51
סעיף מ 51
סעיף מא 51
סעיף מב 51
סעיף מג 52
סעיף מד 52
סעיף מה 52
סעיף מו 52
סעיף מז 52
סעיף מח 52
סעיף מט 52
סעיף נ 52
סעיף נא 52
סעיף נב 53
סעיף נג 53
סעיף נד 53
סעיף נה 53
סעיף נו 53
סעיף נז 53
סעיף נח 53
סעיף נט 53
סעיף ס 54
סעיף סא 54
סעיף סב 54
סעיף סג 54
סעיף סד 54

סעיף סה 54
סעיף סו 54
סעיף סז 54
סעיף סח 55
סעיף סט 55
סעיף ע 55
סעיף עא 55
סעיף עב 55
סעיף עג 55
סעיף עד 55
סעיף עה 55
סעיף עו 56

פרק א

סעיף א
סוכה

חלל סוכה:

סעיף ב
שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה

כל אמה בת ו' טפחים [מג"א תרל"ג]:

סעיף ג
פסולה

דצריך שיהיה שיעור גבהה, באופן שאפשר לבנותה עראי, ובגבוה כ' [אב"י יותר מכ' כצ"ל] צריך לבנותה קבע:

סעיף ד
רבי יהודה מכשיר

דס"ל סוכה צריך דירת קבע:

סעיף ה
ושאינה גבוהה עשרה טפחים

דהו"ל דירה סרוחה:

סעיף ו
ושאין לה שלשה דפנות

וסגי בב' דפנות, ושלישית רק בפס שרחב קצת יותר מטפח, ויעמיד הפס טפח תוך ג' טפחים לאחד מהדפנות, דעי"ז מדאמרינן לבוד הו"ל כאילו גם דופן זה רחב ד"ט, דהו"ל רוב שיעור המשך דופן של סוכה, שדיני שיהיה לכל הפחות רחב ז' טפחים. וצריך שיעמיד נמי בסוף המשך הכותל השלישית קנה דק, ויניח קנה אחד על הפס טפח ועל קנה הדק שבסוף הכותל כצורת הפתח, כזה* מיהו בדופן אחת במזרח ודופן אחת במערב וביניהן מפולש, צריך שיהיה דופן השלישית רחבה ממש ד' טפחים ומשהו, שמעמידו בפחות מג' טפחים סמוך לאחד מהב' דפנות, כדי שיהיה ע"י לבוד נחשב כז' טפחים ביחד, שהוא שיעור סוכה שלם. וי"א דבכה"ג א"צ צורת הפתח. ונהגו לעשות ג' מחינות שלימות [תר"ל ס"ה]:

סעיף ז
ושחמתה מרובה מצילתה

ר"ל שמרובה חמתה מצלתה למטה. דלמעלה אפילו שוים סכך להאוירים שבין הסכך, פסול, דההחמה מתפשט למטה טפי מהצל [תרל"א]:

סעיף ח
סוכה ישנה

ר"ל שהניח סככה סתם קודם ל' יום שלפני החג [תרל"ו]:

סעיף ט
ובית הלל מכשירין

ומכל מקום נכון שיחדש בהסכך טפח על טפח במקום אחד, או כל דהו ע"פ כל אורכה או רחבה. וה"ה בעשאה סתם תוך ל' צריך חדוש. [וללבוש בכה"ג א"צ חדוש]. מיהו בעשאה בפירוש לשם חג אפילו מתחלת השנה א"צ חדוש. ובעשאה בפירוש שלא לשם מצוה, רק לצל בעלמא, ג"כ סגי בחידוש [ועי' משבצות שם סק"ג]:

סעיף י
כאלו עשאה בתוך הבית

ופסול. מיהו אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלי האילן, והאילן חמתו מרובה מצילתו ועירב הסכך פסול עם הכשר, אף שניכר הפסול במקומו כשר [מג"א תרכ"ו סק"ד]:

סעיף יא
והתחתונה פסולה

מדכתיב בסוכת לשון יחיד, והרי התחתון יושב תחת ב' סככים. ודוקא שיש ביניהן י' טפחים:

סעיף יב
התחתונה כשרה

אם אין הסכך שעל גבי תחתונה יכולה לקבל כלי בית שבעליונה אפילו על ידי הדחק, גם לת"ק שתיהן כשרות. ורק פלוגתייהו, ביכול הסכך של תחתונה לקבל הכלי בית שבעליונה ע"י הדחק, דאז הו"ל התשמיש של תחתונה רק עראי ור"י לטעמיה דס"ל סוכה דירת קבע בעינן והו"ל העראי כמאן דליתא. והלכה כת"ק [תרכ"ח]:

סעיף יג
פירס עליה סדין

[טעפפיך], דמדמקבל טומאה פסול לסכך:

סעיף יד
מפני החמה

שלא יצטער בה:

סעיף טו
או תחתיה

תחת הסכך:

סעיף טז
מפני הנשר

שלא ינשרו העלין על שולחנו וכ"ש בפרסו שלא יתיבש הסכך או לד"א שאינו לצורך ישיבת הסוכה. אבל בעשה כן לנאותה, כשירה, דכל לנאותה הו"ל צורך סוכה ובטל לגבה. והוא שיהיה תוך ד' טפחים מהסכך. וי"א דמפני החמה דמתניתין דפסול, היינו בפירסו שלא יתיבש הסכך, ויהיה חמתה מרובה מצילתה. אבל בעשה כן כדי שלא יצטער בחמה, הו"ל כלנאותה, שיתענג בה, וכשירה. מיהו בגשמים מנטפין מהסכך, יפרוס סדין וישב שם, דהרי לדעה שנייה כשירה מדצורך ישיבה היא, רק ספק ברכות להקל, ולכן לא יברך לישב בסוכה [מג"א תרכ"ט]:

סעיף יז
או שפירס על גבי הקינוף

הוא מטה עם ד' קונדסין בד' זויותיה, אפילו אינן גבוהין י' טפחים, והמטה עומדת בהסוכה:

סעיף יח
אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה

הוא מטה שיש בה ב' קונדסין, א' באמצע ראש המטה, וא' באמצע מרגלות המטה. ובפירס סדין עליהן כשר, דמדאין הגג פסול רחב טפח, לא חשיב אהל לבטל אהל דסוכה שעל גבו. ודוקא באין גבוה י' טפחים עד ראש הקונדסין. ויש מכשירין אפילו גבוהין י"ט [תרכ"ז]:

סעיף יט
הדלה עליה

ר"ל הגביה והמשיך שיהיה לסכך על הסוכה:

סעיף כ
ואת הקיסוס

[עפאקרויט], והוא מין עשב שנדלה כגפן:

סעיף כא
וסיכך על גבה

ר"ל שהניח סכך כשר ע"ג הגפן או איפכא:

סעיף כב
פסולה

דמחובר פסול לסכך, [ולכאורה היה נ"ל, מדלא מחלק הש"ס הכא דאם לנאותה כשירה ופירש כשאין סכך כשר רבה על הפסול וכלעיל סי' ט"ז, ש"מ דאע"ג דשאמט"ו ותלוש תרווייהו מחד קרא נפקי דכתיב מגרנך, דהיינו פסולת גורן שהוא תלוש ואינו מקבל טומאה, אפ"ה דוקא בשמקט"ו, שהוא תלוש, שייך שפיר לומר שכשהוא לנאותה בטלו לגבי קישוט דסוכה ואפשר נמי דאינו מק"ט אז אף שלא קבעו ביתידות בהסכך מדוודאי בטלו לגבי הסוכה [ועיין כלים פ"כ מ"ו] אבל דבר המחובר לא שייך שיבטלו לגבי קישוט הסוכה. ותו הרי אף כשיבטלו הרי נשאר להיות מחובר. אמנם י"ל דמדנקט תנא הדלה עליה וסיכך ע"ג ואי נימא דר"ל שהיה המחובר למטה, והסכך כשר למעלה למה לא נקט תנא רבותא טפי, דהרי אפילו המחובר למעלה פסול, וכלעיל מ"ב. ותו דבש"ס מפ' לסיפא דסכך כשר רבה כשירה דמיירי שחבט לסכך הפסול וערבו בסכך הכשר, וק' א"כ למה לא הזכירה המשנה תנאי זה. אע"כ דגם רישא בערבו לסכך הפסול מיירי, וה"ק הדלה עליה, ר"ל על סוכה המסוככת כהלכתה. וכן משמע לשון עליה, שהסכך כשר למטה והמחובר למעלה, וקאמר אף על גב שחזר וסיכך גם על המחובר עם סכך כשר למעלה, דנמצא דהמחובר כולו טמון חבוט ומעורב בתוך הסכך הכשר אפ"ה כל שאין סכך הכשר רבה עליו הסוכה פסולה. א"כ מדאיירי מתניתין בשהמחובר טמון תו לא מצי הש"ס למנקט דאם לנאותו כשר דבטמון לא שייך לנאותו]:

סעיף כג
ואם היה סיכוך הרבה מהן

יותר מן ענפים המחוברין. וערבן יחד יפה עם התלושין:

סעיף כד
כשרה

ודוקא שאחר שקצצו נענע כל ענף וענף שקצץ. דאל"כ פסול מדהיה פסול בשעת הנחה, וכתיב תעשה ולא מהעשוי כשרותו ממילא ע"י קציצה. מיהו בסיכך תחת הגג ואח"כ הסיר הגג, לא מקרי תעשה וגו', מדאין הפסול בסכך עצמו. [ובאויפצוגדאך] יש להחמיר לבלי לסכך עד שיפתחו הדלתות שלמעלה מהסכך דפתיחתן אחר הנחת הסכך לא הוה מעשה כל כך כאילו הסירן לגמרי, דאז היה כשר, אמנם אחר שנסכך בכשרות, יכול לסגור ולפתוח הדלתות כחפצו, מדהיה תחלה בכשרות. ואפילו ביו"ט שרי [תרכ"ו]:

סעיף כה
כל שהוא מקבל טומאה

ככלים או בגדים וכדומה:

סעיף כו
ואין

או שאין וכו':

סעיף כז
גידולו מן הארץ

כעורות וכדומה אף שאין מקט"ו כגון שלא נגמר מלאכתן להתשמיש שיחדן לו:

סעיף כח
מסככין בו

קשה למה לא נקט נמי מחובר בזה הכלל. ואת"ל מדכבר תני ליה, הרי גם מקט"ו כבר תנא ליה בפירס עליה סדין. ותו למה הפסיק בעירב במחובר בין פירס עליה סדין לזה הכלל, והרי הנך שייכי אהדדי. ונ"ל דאי הוה תני זה הכלל מיד אחר פירס סדין, סד"א דבזה הכלל נכלל נמי מחובר וכשר לסכך, דהרי מחובר גדולו מן הארץ ואמקט"ו, אבל לבתר דכבר תנא פסול של מחובר, שפיר מצי למנקט זה הכלל. אמנם ק' כללא בתרא ל"ל, והרי מכללא קמא שמעינן לה מדיוקא, ובריא"ף באמת לא נקט רק כללא בתרא. ונ"ל דאיצטריך, דאי מרישא סד"א דתרתי בעי, קמ"ל סיפא לאשמעינן דבחד לריעותה סגי:

סעיף כט
וחבילי זרדין

אגודת קנים:

סעיף ל
אין מסככין בה

גזירה שמא יניח שם להתיבש, ושלא לשם סכך, ואח"כ ימלוך עליה שישארו שם לסכך. והרי כתיב תעשה ולא מהעשוי ממילא. מיהו אין חבילה פחות מכ"ה קנים. כי כן דרך לאגד ליבשן:

סעיף לא
וכולן שהתירן כשרות

וא"צ נענוע וכנ"ל סי' כ"ד, מדלא הניחן שם ליבש [תרכ"ט]:

סעיף לב
וכולן כשרות לדפנות

בין מחובר, בין מק"ט, ובין חבילה:

סעיף לג
ורבי מאיר אוסר

אם כל נסר רוחב ד' טפחים, ד"ה פסול, אפי' הפכן על חודן דשם אינן רחבים ד"ט, אפ"ה פסולין מגזירת תקרה. ובפחותין מג' טפחים ד"ה כשרין, כי פליגי ברחבים מג"ט ועד ד' טפחים. וקיי"ל כר"י מיהו לדידן אפי' בפחות מג"ט איכא גזירת תקרה, מדדרך לסכך בתינו בכמותן. ומה"ט לא יסכך בקש, שמא יעבה הסכך כתקרה. אמנם כל שאסור מגזירת תקרה, בשעת הדחק שרי [תרכ"ט]:

סעיף לד
כשרה

אפי' בהניחו באמצע שיעור הסוכה:

סעיף לה
ובלבד שלאי ישן תחתיו

נקט שינה, דשינה אפי' ארעי אסור, גזירה שמא יתקע בשינה. מיהו אם הנסר אינו רחב ד"ט, מותר לישן תחתיו דסכך פסול, באמצע פוסל רק בד"ט, ומן הצד פוסל רק ברחב ד' אמות, דאל"כ אמרינן דופן עקומה, מהלכה לממ"ס. אבל אויר אפי' מהצד פוסל בג' טפחים, ואין ישנים תחתיו, ודוקא שהולך האויר על פני כל הסוכה, או שיש בו כדי ראשו ורובו:

סעיף לו
תקרה

[ציממערדעקקע]:

סעיף לז
שאין עליה מעזיבה

שלא טחו טיט על עצי התקרה:

סעיף לח
בית שמאי אומרים מפקפק

ר"ל סותר:

סעיף לט
ונוטל אחת מבינתים

ר"ל אפי' סותר ומנענע כולן, אפ"ה דוקא אם ג"כ מבין כל נסר לנסר נוטל נסר א' מבינתיים ומניח סכך כשר במקומו כשר, ואי לא, פסול, דמדהיו תקרה, אף שיפקפק יש גזירת תקרה:

סעיף מ
או נוטל אחת מבינתים

ונותן סכך כשר במקום הנסר שנטל ואז כשר אפילו הנשארים רחבים ד"ט. וי"א דוקא בפחותים מד' טפחים [תרל"א]:

סעיף מא
ואין מפקפק

לטעמיה במ"ו אזיל, דס"ל אין מסככים בנסרים כשהן מג' טפחים עד ד' טפחים:

סעיף מב
המקרה סוכתו בשפודין

לא מבעייא של מתכות דפסול מדאורייתא, מדאין גדולו מן הארץ, וגם מקבל טומאה. אלא אפילו שפוד של עץ, דהו"ל פשוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה מדאורייתא, עכ"פ מדסומך את ידו לפעמים על השפוד בשעה שצולה בו בשר, הו"ל משמש לאדם ולמשמשיו, דבכה"ג גם פשוטי כ"ע מק"ט עכ"פ מדרבנן [ועי' בפתיחה לטהרות אות מ"ז]:

סעיף מג
או בארוכות המטה

היינו הקרשים שהן דופני המטה מכאן ומכאן. ומיירי אפילו נשברה שאר המטה, שאז הארוכות אמקט"ו אפ"ה עכ"פ הו"ל שברי כלים. והניח הארוכות על הסוכה כקורות, כדי להניח הסכך עליהן. וקמ"ל דלא מבעיי' בשפודין שהן כלים, רק אפי' ארוכות שהן שברי כלים, אפ"ה פסולין לסכך [תרכ"ט ודלא כר"ב וכתוי"ט]:

סעיף מד
כשרה

ודוקא בסכך כשר מרובה על הפסול, ואין בהפסול ד' טפחים במקום א':

סעיף מה
החוטט בגדיש לעשות בו סוכה

בגדיש מונחים אגודות תבן הרבה זה על זה, והוציא אגודות התחתונות מתחת העליונות, ונעשה עי"ז חלל כשיעור סוכה:

סעיף מו
אינה סוכה

דהסכך נעשה ממילא ע"י החטיטה, והו"ל תעשה ולא מהעשוי. מיהו בסיכך תחלה על גובה טפח אויר, ואח"כ חטט והרחיב החלל עד כשיעור סוכה, כשר [תרל"ה]:

סעיף מז
המשלשל

נ"ל שהוא מלשון שלשלת עבות [געפלאכטען]:

סעיף מח
דפנות מלמעלה למטה

שארג הדפנות מן הסכך למעלה כלפי מטה, כדי שיהיה לדפנות:

סעיף מט
אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים כשרה

אפילו ראשי הדפנות נמוכין הרבה מהסכך, רק שיהיה ראש הדפנות מכוון כנגד הסכך או תוך ג"ט מנגד המכוון [תר"ל ס"ט]:

סעיף נ
כך מלמעלה למטה עשרה טפחים

אפילו רחוקות הרבה מהארץ:

סעיף נא
הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים

ברוחב הסוכה [תרל"ב]:

סעיף נב
בית שנפחת

באמצעית הגג, והפחת רחוק מהדפנות:

סעיף נג
פסולה

אבל בפחות מזה, כשר, דחזינן כאילו המעזיבה שייך לדופן שנתעקמה. אמנם כל שיש עקום ד' טפחים אסור לישב תחתיו [שם]:

סעיף נד
וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה

דהיינו שיוצא כעין תקרה מאמצעית גובה כתלי הבתים שהן סביב לחצר, וסיכך על האויר שבאמצע התקרה זו, נמצא הסכך רחוק מכותלי הבתים, אם רחוק מהן ד' אמות, פסולה. וקמ"ל בית שנפחת אף דמחיצות לתוכו עבידין אפ"ה בשיש ד' אמות לא אמרינן דופן עקומה, וקמ"ל אכסדרה שבחצר דאף דמחיצות לבית עבידין, ולא שייכין לתקרת האכסדרה, אפ"ה כשאין רחוקים מסכך ד' אמות, אמרינן דכשר מכח דופן עקומה:

סעיף נה
סוכה גדולה

ר"ל סוכה גדולה שיש בה סכך כשר ז' טפחים על ז' טפחים רצופים באמצע, והקיפוה וכו':

סעיף נו
פסולה

סד"א דוקא בית שנפחת או אכסדרה, דפסולייהו רק משום תעשה ולא מן העשוי, דהרי הן מקורין מנסרים שהן ממין סכך, להכי אמרינן גבייהו דופן עקומה. קמ"ל דאף גבי סכך פסול נמי אמרינן בפחות מד' אמות דופן עקומה:

סעיף נז
העושה סוכתו כמין צריף

[היטטע] בלי דפנות, והסכך משפע לכל צד עד לארץ:

סעיף נח
או שסמכה לכותל

שהסכך משפע והולך מאמצע גובה כותל בית, עד לארץ:

סעיף נט
מפני שאין לה גג

דשפוע אהל לא הוה אהל. והכי קיי"ל. וקמ"ל צריף לרבותא דרבנן אף שאין שם כותל כלל אפ"ה מכשרי, וקמ"ל סמכה לכותל דאף שיש שם כותל אפ"ה פסל ר"א. מיהו אם היה בשפולי הסכך דופן גובה טפח, או שהיה בראש השפוע גג שוה טפח בכל המשך אורך הסוכה כשר [תרל"א ס"י]:

סעיף ס
מחצלת קנים

[ראהרמאטטע] גדולה:

סעיף סא
גדולה עשאה לשכיבה

ר"ל אם עשאה בפירוש שתהיה לשכיבה:

סעיף סב
מקבלת טומאה ואין מסככין בה

אבל סתמא לסיכך קיימי:

סעיף סג
ואינה מקבלת טומאה

סיפא מיירי בקטנה דסתמא לשכיבה, להכי דוקא בעשאה בפירוש לסיכך, אינה מק"ט ומסככין בה:

סעיף סד
עשאה לשכיבה

ר"ל אפילו גדולה מסתמא עשאה לשכיבה, ולהכי מקבלת וכו':

סעיף סה
לסיכוך

ר"ל אבל אם פירש שתהיה לסיכך:

סעיף סו
מסככין בה ואינה מקבלת טומאה

דכל שעשאה לסיכך, אפילו ישב עליה הזב אינה מק"ט, דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו, שהרי אינו מיוחד לישיבה ואי"ל הרי מקבל טומאה כשהאהילה על מת, ליתא דכל היוצא מהעץ אינו מקבל טומאת אהלים [כפ"ב דשבת מ"ג]. וקיי"ל כת"ק. מיהו בהיה לה שפה, אפילו נטלה השפה אז אפילו מחצלת גדולה, פסולה [תרכ"ט] מדהו"ל עכ"פ שברי כלים:

פרק ב

סעיף א
לא יצא ידי חובתו

ודוקא שהיה חלל שתחת המטה גבוה י"ט, דאז אהל מפסיק בינו לסוכה. דלא דמי לדלעיל (פ"א סי' י"ז) גבי קינוף דסגי אפילו בגבוה פחות מי"ט. דהתם עשוי לאהל, לישן תחתיו (ר"ן):

סעיף ב
ולא אמרו לנו דבר

ר"י לטעמיה דס"ל סוכה אהל קבע בעינן, ואהל עראי שתחת המטה לא מבטל לאהל קבע:

סעיף ג
ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה

דעבד ואשה פטורין ממצות עשה שהזמן גרמא:

סעיף ד
ולפי דרכינו למדנו

אף שאמר ר"ג כן דרך שיחת חולין [שפאס בל"א]. [אב"י דאם לא אמרה כדי שנלמד דבר, לא היה שח שיחת חולין דעבר בעשה כיומא י"ט ב' וסוכה כ"ח א'. ומה"ט אמרינן בש"ס כאן דשיחת חולין של ת"ח צריך לימוד]:

סעיף ה
הסומך סובתו בכרעי המטה

ר"ל שתמך הסכך בכרעי המטה, דהיינו שהיה מטה שלימה שדפנותיה סביב גבוהים י"ט מקרקעית המטה, וסיכך על הדפנות, וכשמטלטל המטה, הסכך מתטלטל עמו:

סעיף ו
רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה

ר"ל אם אין הסכך קבוע, בד' קונדסין רק מתטלטל עם המטה:

סעיף ז
פסולה

לטעמיה בסי' ב' אזיל. וקיי"ל כת"ק. ואע"ג שהסכך נסמך ממטה שמקט"ו, אפ"ה דפנות סוכה כשירין מכל דבר [תר"ל]:

סעיף ח
סוכה המדובללת

ר"ל שקצת מהקנים של סכך מונחים למעלה וקצתן מונחים למטה, ואין בין מה שלמטה למה שלמעלה ג' טפחים:

סעיף ט
ושצלתה מרובה מחמתה

אף שהסכך דק ואוירו רב [תרל"א]:

סעיף י
כשרה

ולכתחילה צריך שיוכל לראות כוכבים בלילה מתוך הסכך. ובדיעבד אפילו לא יראה מתוכו נצוצי יום כשירה, אם יוכל לירד מטר מתוכו [ט"ז ומג"א שם]:

סעיף יא
או בראש הספינה כשרה

דוקא ביכולה לעמוד ברוח מצוייה דיבשה [תרכ"ח]. מיהו בשיכולה לעמוד ברוח שאינו מצוייה דיבשה, גם לר"י כשירה, ולא דמי לסומך סוכתו במטה לעיל דפליג ר"י. דשאני עגלה וספינה דאורחייהו בטלטול, והיינו קבוע שלהן, משא"כ התם [ועי' תוס' דכ"א ב' ד"ה שאין]:

סעיף יב
ועולין לה ביום טוב

מדנקט סיפא אין עולין נקט הכא עולין. ולפי המשמע מב"י א"ח ססי' של"ט דאסור לכנס לספינה בשבת כשאינה יושבת בקרקע המים, א"כ י"ל דקמ"ל הכא דלצורך מצוה שרי:

סעיף יג
כשירה

ובעשאה באילן צריך שלא יסמוך הסכך על האילן רק על קונדסין, דאם לא כן אסור, שמא יסכך מהאילן עצמו [מג"א שם סק"ה]:

סעיף יד
ואין עולין לה ביום טוב

דאסור להשתמש ביו"ט במחובר או בבע"ח:

סעיף טו
ואחת בידי אדם

שתמך והניח קרקעות הסוכה רובה, על גזע האילן, ועשה ב' דפנות של הסוכה על ראש האילן ודופן השלישי עשה בארץ עד למעלה מי"ט מקרקעית הסוכה, וגם עליה תמוכה קרקעית הסוכה. או שעשה באופן זה ב' דפנות בארץ ודופן א' למעלה באילן. ומיירי שלא היה להסוכה רק ג' דפנות:

סעיף טז
והאילנות דפנות לה

ותמך הסכך בקונדסין [מג"א תר"ל סקי"ד]:

סעיף יז
כשרה

ודוקא שרוב הדופן הוא מדבר שאין רוח מצוייה מנידו [שם]:

סעיף יח
פטורין מן הסוכה

ר"ל א"צ לטרוח אחריה, אפילו בשעה שאינו עוסק במצוה. אבל בלא טורח, חייבים [תר"מ]:

סעיף יט
חולין

אפילו רק מיחש גוף בעלמא:

סעיף כ
ומשמשיהן

וי"א דהן דוקא בשעה שצריך לשמש להחולה [שם]:

סעיף כא
פטורין מן הסוכה

ובנכבו הנרות בסוכה, פטור מלישב שם, וא"צ לטרוח אחר אחרת. ובנושב רוח מותר לתלות וילן ביו"ט בסוכה, כדי להגן מהרוח [שם]:

סעיף כב
אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה

פירות ומשקין אפילו טובא, ופת רק כביצה, ומאכל מה' מיני קמח, בקבע עליו חייב בסוכה [תרל"ט ס"ב]:

סעיף כג
ואמרו העלום לסוכה

קמ"ל דהמדקדק במעשיו, אפילו מים לא ישתה חוץ לסוכה:

סעיף כד
אוכל פחות מכביצה

ר"ל מאכל פחות מכביצה:

סעיף כה
נטלו במפה

כדי לאכלו בלי נט"י, דבשעת הדחק שרי בכך. וה"ה לאכל על ידי כף או מזלג נמי א"צ נט"י בשעת הדחק [קס"ג]. וי"א דחולין פחות מכביצה א"צ נטילה או מפה [כסי' קנ"ח ס"ג]. רק הכא מיירי שאכל החולין על טהרת תרומה, דאז אפילו פחות מכביצה צריך נטילה:

סעיף כו
ואכלו חוץ לסוכה

קמ"ל דהמיקל בכך לא הוה קל במצות [ר"ן]:

סעיף כז
ולא בירך אחריו

בהמ"ז מדלא הו"ל כביצה. ואנן קיימא לן דבהמ"ז בכזית [קפ"ד]:

סעיף כח
ואחת בלילה

ר"ל בכל יום:

סעיף כט

וחכמים אומרים אין לדבר קצבה

רק כשיאכל יאכל בסוכה:

סעיף ל

חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד

ואפילו ירדו אז גשמים צריך לקדש ולאכל שם כזית פת [תרל"ט]. וליל שני לט"ז חייב ולמג"א פטור:

סעיף לא

ישלים בלילי יום טוב האחרון

ר"ל ליל שמיני עצרת יאכל עוד סעודה יתירה כנגד הסעודה שלא אכל בימים הראשונים, ואף שיאכלום חוץ לסוכה:

סעיף לב

מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות

גם בחגיגה פרק א' משנה ז' קאמר תנא כי האי לישנא: ותמוה אי נאמר אהא לא נאמר אהא, והאיך קאמר בתרווייהו על זה נאמר. ולכאורה הוה נראה דהכא שאינו יכול לתקן כלל הסעודות מצוה שהחסיר, סמיך אירישא דקרא דכתיב מעוות לא יוכל לתקן כלל, אבל התם שהחסיר העולת ראייה ושלמי חגיגה, והרי גם אחר הרגל יכול להקריב העולה והשלמים אלא שלא יהיו של יו"ט, נמצא שיכול לתקן במקצת, סמיך אסיפא דקרא, וחסרון לא יוכל להמנות. אמנם מדקאמר התם בסיפא ר"ש אומר איזה מעוות שאינו יכול לתקון וכו' משמע דפליג, ומשמע נמי דת"ק אמעוות לא יוכל לתקון סמיך. אלא נ"ל איפכא, דהתם דכבר עבר הרגל לגמרי, קרי ביה מעוות לא יוכל לתקון, דקרבנות הרגל שהיה חייב ולא הקריבם א"א לתקן מעוות זה כלל. משא"כ הכא שעדיין עומד ביום השמיני, וקצת מהרגל לפניו שיוכל לאכול בו סעודת היום, דייק מסיפא דקרא דחסרון לא יוכל להמנות, דהסעודות שהיה ראוי לאכול ביו"ט, אם שיוכל לתקן קצת בשיאכל סעודת היום, עכ"פ מנין הסעודות אינו יכול להשלים, ואפשר דגם לר"א קאמר דהוי חסרון בלי להמנות, דאף דבידו להשלים הסעודות, א"א להשלים מצות סוכה שהחסיר בסעודה:

סעיף לג
ובית הלל מכשירין

וקיי"ל בהא כב"ש אפילו בסוכה גדולה אם ישב כן לא יצא, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו:

סעיף לד
לא קיימת מצות סוכה מימיך

דאע"ג דמדאורייתא יצא, אעפ"כ לא קיים מצות סוכה כראוי כתקנת חכמים:

סעיף לה
קטן שאינו צריך לאמו

כל שכשהקיץ אינו צועק בגעגועים יתרים אחר אמו:

סעיף לו
חייב בסוכה

ודוקא כשהוא בן ה' או ו', כל חד לפום חורפיה [תר"מ]:

סעיף לז
וסיכך על גבי המטה בשביל קטן

דס"ל אפילו אין בו דעת חייב לחנכו, ולא קיי"ל כן:

סעיף לח
וביתו עראי

שיעמיד שם כליו הנאים, ויהיה רוב תשמישו שם, וביתו יהיה רק לתשמיש ארעי:

סעיף לט
מאימתי מותר לפנות

שיצא מהסוכה:

סעיף מ
משתסרח המקפה

ר"ל משיתקלקל התבשיל מטיפות הגשמים שירדו לתוכו בסוכה, ואפילו אינו אוכל אז, מותר לצאת. והוא הדין בנקרשים האוכלים מחמת קור, או בהכל שם מטושטש ולח מגשמים שירדו כבר, או במצטער שם מזבובים, ריח וקרירות, וכל שמשער שאילו היה בבית היה יוצא, פטור מסוכה [מג"א שם]:

סעיף מא
ושפך לו קיתון על פניו

של עבד וקמ"ל שיצא בפחי נפש (אב"י אפשר דקמ"ל נמי, מדא"ל אי אפשי וכו' אסור לישב שם (כסי' תרל"ט ס"ז):

פרק ג

סעיף א
לולב הגזול

והרי כתיב ולקחתם לכם, משלכם, ואפילו לאחר יאוש פסול מדרבנן, מדהו"ל מצוה הבאה בעבירה. ואי"ל ניתי עשה ונדחה ל"ת. י"ל לא דחי, כיון שכבר נעקר הלאו קודם שקיים העשה [כביצה ד"ח ב'] ותו דעכ"פ אינו לכם:

סעיף ב
והיבש

שנתלבנו לגמרי רוב עליו. ונוהגין להקל כשלא נפרך בצפורן, ויש להחמיר [תרמ"ה ורט"ז שם]:

סעיף ג
פסול

דבכל ד' מינין בעינן הדר:

סעיף ד
של אשירה

אילן הנעבד:

סעיף ה
ושל עיר הנדחת

עיר ישראל שהודחו ונתפתו רובם לעבוד ע"ז, המדיחים בסקילה, והמודחים בסייף, והעיר וכל שללה נשרפים [סנהדרין דק"י א']:

סעיף ו
פסול

דמדעומדין לשריפה, הו"ל כאילו אין שיעור הלולב קיים, דכל העומד לשרוף כשרוף דמי. וביו"ט ראשון בלא"ה פסולים מדבעינן לכם, והרי אסור בהנאה. ואי"ל בל"ז פסול

מדהו"ל מצוה הבאה בעבירה, דהרי אסור להנות ממנו. י"ל מצות לאו להנות נתנו, וזה נ"ל כוונת תוס' ד"ה משום [ד"ל ע"א]:

סעיף ז

נקטם ראשו

שנשבר ראש רוב עלין היותר עליונים שכלה בהן הלולב. וי"א ראש רוב העלין שגבוהין מהשדרה [משבצות תרמ"ה ו']. ונקטם ויבש פסולים משום הדר, ולפיכך פסולים כל ז'. משא"כ נסדק ונחלק תיומת, פסול מדכתיב ולקחתם קרי ביה ולקח תם, ולא חסר, לפיכך פסול רק ביוט"ר. וכן כל הפסול משום לכם, הוא רק ביוט"ר [מג"א תרמ"ה ו']. אמנם בנקטם ראש עלה אמצעי, ואין לו אחר, כשר. אבל ביבש אפילו ביש לאחרים כשר באין לו אחר [אשל שם]:

סעיף ח

נפרצו עליו

היינו שרוב עליו תלויין למטה, אפילו אגדן עם השדרה, פסול. אבל שדרה עצמה שנשברה ותלוי, למטה, כשר, כשיאגדנה שם [מג"א שם]:

סעיף ט

נפרדו עליו

ר"ל כשהעלים עומדין פרודים מהשדרה כענפי אילן. ובנחלק תיומת של רוב עלין, פסול. וי"א שאפילו לא נחלק רק עלה האמצעי שבראש הלולב, באורך ד' גודלין, פסול והכי קיי"ל [רמ"א וט"ז שם]:

סעיף י

רבי יהודה אומד יאגדנו מלמעלה

וקיי"ל כת"ק:

סעיף יא

ציני הר הברזל

ר"ל לולבים הגדלים בהררי סלע, מדאין כח הגידול רב שם לכן העלין קצרים:

סעיף יב

כשירות

ודוקא במגיע ראש עלה זה לעיקר של עלה שלמעלה ממנו:

סעיף יג
לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו

תני, וכדי לנענע בו. ור"ל שהלולב הוא כאורך ההדס וערבה שצריך שיהיה ארכן ג' טפחים, שהן י"ב אצבעות ועוד טפח יותר כדי לנענע בו. ונוהגין שיהא שיעור הדס וערבה י"ב גודלין, ושדרת הלולב ט"ז גודלין. ואם ההדס וערבה י' גודלין, ושדרת הלולב י"ג גודלין ושליש, יצא [תר"ן]:

סעיף יד
והיבש

שכלה כל ירקות שבו, דאל"כ אפילו נפרך בצפורן כשר:

סעיף טו
נקטם ראשו

ראש העץ:

סעיף טז
או שהיו ענביו מרובות מעליו

מיהו כשהענבים ירוקות, כשר [תרמ"ו]:

סעיף יז
ואם מיעטן כשר

אפילו מיעטן ביו"ט, ואינו מהבב"ע, מדהסיר רק המניעה:

סעיף יח
ואין ממעטין ביום טוב

דכמתקן כלי הוה. ואי"ל ליתי עשה ולדחי ל"ת, י"ט עשה ול"ת הוא דשבתון שבות כביצה ד"ח ב':

סעיף יט
נקטם ראשה

אף לדידן פסול [עי' סי' כו:

סעיף כ
והצפצפה

מין ערבה שעלה שלה עגול:

סעיף כא
כמושה

[וועלק]. ואינו מצוי בלולב והדס:

סעיף כב
ושנשרו מקצת עליה

ובנשרו רוב עלין, פסול. [ואף דנשרו מקצת בלולב והדס נמי כשר. נ"ל דקמ"ל נשרו גבי ערבה, דאף דמצוייה א"צ לחזור אחר אחרת]:

סעיף כג
ושל בעל

מלת בעל לישנא דמיתבותא הוא, ר"ל שגדלה בשדה מיושבת לזרוע שם, דהיינו שדה לחה, אף שלא גדלה אצל הנחל כשר. ואורחא דמלתא נקט תנא, שאין דרך הערבה שתגדל בשדה יבשה:

סעיף כד
כשרה

דהא דקאמר רחמנא ערבי נחל, דבר הכתוב בהוה:

סעיף כה
אפילו שנים קטומים

אהדס קאי:

סעיף כו
אפילו שלשתן קטומים

כשר, דעבותו מכסה קטימתו [משא"כ בלולב וערבה] והכי קיי"ל [תרמ"ו ורט"ז תרמ"ו] מיהו בשעת הדחק יוצא אפילו בחד וקטום [מג"א תרנ"א]:

סעיף כז
והיבש

היינו כשאין בו ליחה, אבל כמוש כשר [מג"א תרמ"ח]:

סעיף כח
של ערלה

ערלה ותרומה ודמאי לא שייכי רק באתרוג:

סעיף כט
של תרומה טמאה פסול

דבעינן לכם והנך אינן ראויין ומה"ט לא שייך הכא עשה דוחה ל"ת [ונ"ל דאע"ג דכולהו מנשרפין נינהו, איצטריך כולהו דלא מבעי אשרה דאפרה אסור [כפסחים דכ"ז ב'], אלא אפילו עיר הנדחת דאפרה מותר דהרי בכלל כל הנשרפין נינהו. ולא מבעי עיר הנדחת דלא בטל, דהרי כתיב לא ידבק בידך מאומה, אלא אפילו ערלה דבטלה בר'. ולא מבעי ערלה דאסור להנות בשעת שריפתם, אלא אפילו תרומה טמאה דכהן מסיקה תחת תבשילו, אפ"ה כולהו כתותי מכתת שעוריה, וגם מדאין בהן היתר אכילה. ולכאורה היה נראה דלהכי לא נקט הכא טבל ואינך דנקט בפסחים [פ"ב מ"ה], משום דכולהו יש בהן היתר אכילה ודין ממון מדאפשר לתקנן. אבל באמת ליתא דא"כ למה צריך בדמאי לב"ה טעמא דאי בעי מפקר נכסיה דמי גרע מטבל. אלא י"ל נקט ערלה ותרומה טמאה, וה"ה כל אסורי אכילה]:

סעיף ל
של תרומה טהורה לא יטול

מפני שמכשירה לקבל טומאה ע"י שמקרב האתרוג ללולב שרטוב במים, דמצוה להעמידו בכל יום במים [מכאן נ"ל ראיה לרקנ"ט [א"ת תרנ"א י"א] דצריך לחברן יחד, דאל"כ יטול ולא יתברן יחד, דלשמא יחברן א"צ לחוש מדאסור רק מדרבנן. ואת"ל בל"ז ימתין עד שיתנגב, זמנין דאין לו פנאי]:

סעיף לא
ואם נטל כשר

דהא חזי לכהן לאכלה ויצא הול"ל רק איידי דנקט רישא פסול נקט הכא כשר:

סעיף לב
ובית הלל מכשירין

דהא חזי לעניים [וב"ש אע"ג דמודו בתרומה פליגי בדמאי, אף דדמאי אפילו לנעשיה חזי, דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה, עכ"פ אינו רק מגו, ובאמת לא יתנו לעניים וגם לא יפקיר נכסיו. משא"כ תרומה, על כרחו יתנו לכהנים, ומאכל כהנים הוא ודאי]:

סעיף לג
של מעשר שני בירושלם לא יטול

מפני שמכשירו לקבל טומאה כלעיל ובהוכשר כבר אפ"ה פסול מדנטמא מידים שניות, רק רבותא נקט שלא הוכשר:

סעיף לד
ואם נטל כשר

אבל חוץ לירושלים, פסול, דהא לא חזי ליה התם, ולר"ן ה"ה חוץ לירושלים כשר בדיעבד. רק נקט בירושלים לרבותא דאפילו בירושלים לכתחילה לא יטול:

סעיף לה
עלתה חזזית

כעין שחין בולט וה"ה מראה פסול. אבל קליפה דקה ולבנה, כשר [פמ"ג תרמ"ח]:

סעיף לו
על רובו

אמרינן בש"ס דוקא במקום א' כשר במעוטו. אבל בב' וג' מקומות הו"ל מנומר ופסול [ונ"ל דנקט ג' לרבותא, דאפילו ג' אי ליכא למיחש לנימור, כגון שהן בצד א' של אתרוג, כשר [כי"א חרמ"ח ס"י ודו"ק] . או נ"ל דלהכי נקט ב' וג', דה"ק ב' באתרוג קטן וג' בגדול. או ב' בכתם גדול וג' בנקודות קטנות, דהכל לפי גודל וקוטן האתרוג והכתם דלתחזי עי"ז כמנומר. וכן נ"ל הפירש בחולין [ד"ג ב'] בשחט ב' וג' פעמים ולא נתעלף, ר"ל ב' בבהמה גדולה וג' בקטנים. ולפעמים ב' וג' כל חד רבותא [כחולין ד"ל ע"א] ע"ש ודו"ק, ועיין רמל"מ [פ"ח ה' מלולב] שהאריך]. מיהו ממקום שמתחיל החוטם להתקצר ואילך, אפילו נקודה א' פסול [שם]:

סעיף לז
נטלה פטמתו

הוא העץ הקטן שבראש האתרוג שהשושנתא עליו. ודוקא שניטל ונעקר מתוך האתרוג ונשאר גומא במקומו, אבל בממלא הגומא כשר. וי"א דגם בממלא הגומא שוה להאתרוג פסול [מג"א תרמ"ח סק"ט]. מיהו בגדל מתחילה בלי שושנתא, כשר. [ותואר אתרוג מהודר יש בו ה' תנאים, (א) לפי נקיותו חשיבותו כפי שהוא נקי יותר, כן הוא ג"כ מהודר טפי. אולם על חוטמו דהיינו כל מקום המדרון שבראש האתרוג צריך שיהיה נקי מאד, אפילו מכתם קטן כחודו של מחט, (ב) שיהיו בליטות רבות על גופו, ולא יהא חלק [כציטראנע]. (ג) שיהיה העוקץ שבתחתיתו שבו האתרוג תלוי באילן. משוקע, שיהא האתרוג בתחתיתו בולט סביב סביב להעוקץ הבולט. (ד) שיהא בנוי כמגדל, ולא ככדור או דומה לכדור במקצת. (ה) שיהא שושנתא שלימה בראש האתרוג ומכוון נגד העוקץ שלמטה]:

סעיף לח
נקלף

שנקלף כל קליפתו הדק, אף שנשאר [געלב] כבתחלה. אבל בנקלף רק קצת כשר:

סעיף לט
נסדק

כולו מראשו לסופו ואפילו רק מצד אחד [מג"א שם]:

סעיף מ
ניקב וחסר כל שהוא

לרש"י מיירי מתניתין בנקב שאינו מפולש, וחדא קתני, ניקב וגם חסר כ"ש, אף שאין הנקב מפולש פסול. אבל בנקב מפולש פסול אפילו לא חסר כלום. ולרמב"ם מיירי מתניתין בנקב מפולש, ואו או קתני, או ניקב נקב מפולש אף שלא חסר כלום, או שחסר כל שהוא אף שאין הנקב מפולש. ולענין דינא לא פליגי רש"י ורמב"ם ורק בפירושא דמתניתין פליגי. אמנם לראב"ד מתניתין מיירי בנקב מפולש וחדא קתני, שניקב נקב מפולש וגם חסר כ"ש, דדוקא בב' לריעותה פסול. אבל בחדא לריעותה שהנקב מפולש ולא חסר כלום, או חסר כ"ש אבל אינו מפולש, כשר. וקיי"ל כרש"י ורמב"ם, ובשעת הדחק יש להקל כראב"ד. מיהו י"א דאפילו ניקב רק עד חדרי זרע נמי נקרא מפולש [עי' ב"י]. אמנם כ"ע מודו דאם הנקב רחב כאיסר, כגון שתחב בו יתד עב, אז אפילו אין הנקב מפולש ולא חסר כלום, פסול [שם]. ונקיבת קוץ במחובר אינו כשר רק בנקרם קרום געלב עליו [ט"ז שם]:

סעיף מא
עלתה חזזית על מיעוטו

אע"ג דמדיוק דרישא שמעינן דאפילו בשוה כשר. קמ"ל הכא דדוקא חזזית אחת כשר על מעוטו אבל כשהם ב' אפילו במעוטו פסול, מדהו"ל מנומר כלעיל סי' ל"ו:

סעיף מב
נטל עוקצו

הוא העץ שבו תלוי באילן, ונשאר קצת מהעץ לכסות הגומא. אבל בנעקר העוקץ מתוכיות של אתרוג, פסול [שם ס"ח]:

סעיף מג
כשר

אע"ג דהא נמי מדיוק דרישא שמעינן לה. קמ"ל הכא, לרש"י דמתניתין מיירי בנקב

שאינו מפולש, א"כ ה"ק הכא, דוקא נקב שאינו מפולש כשר באינו חסר, אבל נקב מפולש אפילו אינו חסר פסול. ולראב"ד דס"ל דנקב דנקט מתניתין במפולש מיירי, דאפילו נקב מפולש באינו חסר כשר, קמ"ל סיפא לגלויי אירשא, דלא תימא דרישא או או קתני, להכי קאמר סיפא ניקב נקב מפולש ולא חסר כשר, ש"מ דרישא ב' לריעותא בעינן. מיהו לרמב"ם רישא בנקב מפולש מיירי, וסיפא בנקב שאינו מפולש דדוקא באינו חסר כ"ש כשר, אבל בחסר כ"ש פסול:

סעיף מד

אתרוג הכושי

שהאתרוג שחור. וה"ה כשהוא לבן ביותר. או שיש לו נקודות שחורות או לבנות בב' וג' מקומות, או במקום א' ברובו, וכלעיל:

סעיף מה

והירוק ככרתי

גרין כמראה [קרעסטע]:

סעיף מו

ורבי יהודה פוסל

וקיי"ל כר"י. מיהו בחוזר למראה אתרוג כשר [שם]:

סעיף מז

רבי יהודה אומר כביצה

וקיי"ל כר"י. מיהו כשהוא כביצה אפילו לא נגמר פריו, כשר, ובלבד שלא יהא ירוק [שם]:

סעיף מח

אפילו אחד בשתי ידיו

והכי קיי"ל [שם]:

סעיף מט

אין אוגדין את הלולב

ר"ל לאגדו יחד עם ההדס וערבה:

סעיף נ

אלא במינו

דס"ל צריך אגוד מדאורייתא, וכל שיש תוך האגוד מין אחר, איכא בל תוסיף:

סעיף נא
אפילו במשיחה

[שנירכען]. דס"ל א"צ אגוד. והכי קיי"ל. מיהו מצוה לאגדו מפני זה אלי ואנוהו. ונוהגין לקשרו בג' מקומות [תרנ"א]:

סעיף נב
בגימוניות של זהב

[גאלדטרעסטען]:

סעיף נג
במינו היו אוגדין אותו מלמטה

וכיון דאגוד זה רק לנוי ולא למצוה ליכא גביה בל תוסיף:

סעיף נד
והיכן היו מנענעין

דצריך לנענע בהולכה והבאה, למזרח דרום מערב צפון, ואח"כ מעלה ומוריד. ולכל צד ג' נענועים בהולכה וג' בהבאה. וקול הנענועים הם כעין תפלה ברעדה שיעצר הקב"ה טללים ורוחות רעות מכל צד שינענעם לשם בשעושה רצונו ית':

סעיף נה
וסוף

ר"ל בהודו ראשון ושבסוף ההלל:

סעיף נו
ובאנא השם הושיעה נא

דאמרינן במדרש, אחר שזכו ישראל בדין, נצטוו לשמוח במצוה זו של לולב. ומשום דהאדם נמשל לעץ השדה, נאוה לעשות אות רננת האדם גם במיני האילן שצוונו הקב"ה ליטול. ונענוע האילנות הוא רננתם, כדכתיב אז ירננו עצי היער [ר"ל יתנענעו], כי בא לשפוט הארץ ויצאו תושביה זכאים. ומדכתיב בתריה, הודו לד' וגו', ואמרו הושיענו וגו', לכן אין לנענע רק בהודו והושיעה. והכי קיי"ל:

סעיף נז
אלא באנא ה' הושיעה נא

ולא בהצליחה נא, אבל בהודו נענעו כולהו:

סעיף נח
לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו

ר"ל אם שכח ליטול קודם אכילתו, צריך אפילו להפסיק אכילתו. ומיירי דליכא שהות אח"כ, דאל"כ כיון דתנא בא בדרך, ע"כ בחה"מ עסקינן, ואז הו"ל לולב מדרבנן והרי בדרבנן בדאיכא שהות א"צ להפסיק [כשבת פ"א מ"ב]:

סעיף נט
את ההלל, שלא למד לומר מעצמו:

סעיף ס
עונה אחריהן מה שהן אומרין

דמדאין חייבים בדבר אין מוציאין אחרים ידי חובתן, לפיכך צ"ל אחריהם מלה במלה:

סעיף סא
ותהי לו מאירה

מדצריך ללימוד של אלו ואינו הולך לביהכ"נ:

סעיף סב
הללויה

על כל פסוק שיאמר השליח צבור. והאידנא לא נהגו כך:

סעיף סג
מקום שנהגו לכפול

שכל פסוקים שבפרשת הודו, הן כפולים, כגון מן המצר קראתי יה, ענני במרחביה, וכן כולם. משא"כ מאודך ולמטה. לכן כופלין הפסוקים ההם וקורין אותן ב' פעמים:

סעיף סד
לפשוט

שלא לכפלם:

סעיף סה
יברך אחריו

אבל לפניו מצוה לברך בכל מקום:

סעיף סו
שלקח בשביעית לולב מעם הארץ שחשוד לאכול דמי פירות שביעית אחר ביעור, והרי לולב אע"ג דעץ הוא, נוהג בו ובדמיו קדושת שביעית. דאע"ג דבשאר עצים אין בהם קדושת שביעית, התם ה"ט מדלא דמי הנאתן להנאת אכילה שהיא בשעת ביעורו,

משא"כ הנאת עצים, הרי סתמן להסקה עומדין, שהנאתן אינו בא רק אחר שנתבערו. משא"כ לולב, סתמו עומד לכבד הבית, שהנאתו וביעורו בא בזמן אחד כמו אכילת פירות. ואעפ"כ זהו בלולב שגדל בשביעית אבל לולב זה שקונה אותו בשביעית אין בו קדושה, מדכבר צמח בששית ונכנס לשביעית, והרי גם פירות כה"ג אין בהם קדושת שביעית [כר"ה י"ג ע"ב]. מיהו אתרוג, אף שגם הוא נכנס מששית לשביעית, הרי אזלינן גביה בתר לקיטה לענין שביעית. ולפיכך אסור למסור דמיו לעם הארץ, שמא לא יבערן בזמן בעור המבואר במסכת שביעית [פ"ט מ"ח]. להכי נותן וכו' [כך מסיק הש"ס ודברי הר"ב תמוה]:

סעיף סז

במתנה

ואם אינו רוצה. נותן לו בעד הלולב דמים יתירים כשיעור דמי האתרוג, ומתנה עמו שיתן לו האתרוג במתנה [ונ"ל דדוקא בהבלעה מותר כה"ג, דהרי בשכר שבת נמי דחמיר מותר בהבלעה כנדרים [דל"ז א'], אבל שלא בהבלעה אסור, וכן מוכח מרמג"א קנ"ג סקכ"ז]:

סעיף סח

היה לולב ניטל במקדש שבעה

כדכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים:

סעיף סט

ובמדינה

ר"ל אפילו בירושלים:

סעיף ע

התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף

יום שמניפין העומר במקדש, שהוא בט"ז בניסן:

סעיף עא

כולו אסור

דבזמן המקדש, הקרובים שיודעים מתי הקריבו העומר, מותרים בתבואה חדשה אחר שהקריבו העומר, והרחוקים מותרים לאחר חצות, דאז ודאי כבר הקריבו העומר. וכשחרב המקדש, מותר מדאורייתא לאכול תבואה חדשה בכל מקום משהאיר המזרח ביום ט"ז בניסן. וגזר רבן יוחנן שמא יבנה המקדש בליל ט"ז, ולא יספיקו להקריבו קודם חצות, ויטעו לאכלו כבכל השנים כשהאיר המזרח. לכן אסרו מלאכול עד אחר כל יום ט"ז. והכי קיי"ל [ועי' י"ד רצ"ג ס"ג]:

סעיף עב
כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת

מערב שבת. דדוקא נטילתו דוחה ביום ראשון את השבת, אפילו בגבולין בזמן שבית המקדש קיים, אבל לא הוצאתו:

סעיף עג
כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו

בבית הכנסת שעמה מועטים היה אפשר בכך. משא"כ בהר הבית [פ"ד מ"ד]:

סעיף עד
מפני שאמרו חכמים

גם בדאורייתא שייך כהך לישנא [כזבחים ע"ט א']:

סעיף עה
בלולבו של חבירו

מיהו בנתנו לו במתנה ע"מ להחזיר, מהני [תרנ"ח]. ובשאר ימים דיוצא בשאול, יכול ליטל לולב של חבירו בלי דעתו, דניחא ליה לאינש שיעשו מצוה בממונו [תרמ"ט ס"ה]:

סעיף עו
מפני שהוציאו ברשות

דע"י טרדת מצוה, שכח שהיום שבת. ודוקא בלא יצא עדיין ידי חובתו קודם שהוציאו, כגון דאפקיה בכלי, או שהפכו. דאם יצא כבר, הרי תו לא טריד במצוה, וחייב:

סעיף עז
מקבלת אשה

את הלולב בשבת, אע"ג דלא חזי לה:

סעיף עח
ומחזירתו למים בשבת

שלא יכמוש. והיינו לאחר שתקנו שיטול כל א' לולב בביתו [כפ"ד מ"ד]:

סעיף עט
רבי יהודה אומר בשבת מחזירין

ולא יוסיף מים, אף דטרחא מועטת היא:

סעיף פ
ביום טוב מוסיפין

ולא יחליפם דטרחא מרובה הוא:

סעיף פא
ובמועד

ר"ל בחוה"מ:

סעיף פב
מחליפין

דמצוה להחליפן שישאר רטוב:

סעיף פג
חייב בלולב

מטעם חנוך:

פרק ד

סעיף א
לולב

לנטילה:

סעיף ב
וערבה

להקיף בו המזבח:

סעיף ג
ששה ושבעה

ר"ל פעמים הוא ו' ימים, ולפעמים ז' ימים:

סעיף ד
ההלל

החיוב לגמור ההלל בסוכות:

סעיף ה
והשמחה

לאכול שלמים בסוכות:

סעיף ו
סוכה

החיוב לישב בסוכה:

סעיף ז
וניסוך המים

שחייבין לנסך מים ע"ג המזבח כל ימי הסוכות אחר תמיד השחר:

סעיף ח
והחליל

החיוב לנגן [בפלעטהע] ובשאר כלי שיר בעזרה, כל לילי חוה"מ של סוכות אחר הקרבת תמיד הערביים עד אחר קריאת הגבר, דאז הולכין בשיר עד לחוץ לעיר לשאוב מים לנסך ע"ג המזבח:

סעיף ט
וששה

פעמים כך ופעמים כך:

סעיף י
לולב שבעה

דיום א' לבד דחי שבת בכ"מ בזמן שבית המקדש קיים. משום דאז חייב מדאורייתא אפילו בגבולין, אבל בשאר ימים דליתא מדאורייתא בגבולין, גזרינן אף במקדש שמא ישכח ויעבירנו ד' אמות בר"ה. ואע"ג דאין שבות במקדש. היינו במה דשייך למקדש דבלא שייך למקדש יש שגזרו [כעירובין ק"ב ובפירושנו פסחים פ"ה סי' נ"ה] ויש שלא גזרו [כר"ה פ"ד סי' א'] [והא דנקט שמא יעבירנו וכו', ולא שמא יוציאנו מרה"י לר"ה. ה"ט משום דבין רה"י לר"ה יש היכירא ולא חיישינן שיוציא מזל"ז [אב"י כך כ' תוס'. אבל רש"י תי' דלא נקט כן משום דכשהגביה ע"מ לטלו ונמלך והוציאו פטור. ותמהו רבעתו"ס דה"נ בהעברה בנמלך להעביר אחר שעשה העקירה פטור. ונ"ל להצדיק דברי רבינו רש"י, ע"פ מ"ד [שבת צ"ו ב'] דמעביר ד"א בר"ה הילכתא גמירי לה, ולא ממשכן ילפינן לה. ע"כ, והרי טעם דכשנטלו ע"מ שלא להוציא והוציא פטור, היינו משום דילפינן ממשכן, דמלאכת מחשבת בעינן [כרש"י שבת ד"ה ב' ד"ה אינו]. והא תינח הוצאה דילפינן ממשכן אבל העברה דלא ילפינן ממשכן, אפילו נמלך חייב]:

סעיף יא
ושאר כל הימים ששה

והאידנא גם יום א' בשבת לא דחי, ואפילו בא"י כדי שיהיו הכל שוין בקיום המצוה, משא"כ בלא תעשה מלאכה לא חששו כך, וצריך טעם לדבר, דהכא דאיכא מצוה איכא למיחש טפי שיטעו הרחוקים מירושלים לטלו גם הם. ואע"ג שבזמן המקדש לא חששו

בזה אפילו בלולב, התם היו תולין הכל במקדש. אבל השתא גזרו בכל מקום דחיישינן שמא יבוא זמן שישתכח חשבון קביעותא דירחא ושמא יעבירנו אז ד' אמות בר"ה לילך אצל בקי ללמוד ויחלל שבת בחנם [אבל בזמן המקדש, לא גזרו שמא יעבירנו אחר שיצא בו, דלמה יוציאנו אז]:

סעיף יב

ערבה שבעה

דראוי לעשות לערבה היכר שהיא דאורייתא, מדלא כתיבה בהדיא, ולא תקנו שידחה ביום ראשון, דבהכי לא מנכר, דיסברו משום לולב הוא דנדחה דבערבה ולולב הקיפו המזבח, ומדאפקוה מראשון אוקמוה אאחרון, שאז מסויים הדבר טפי. מיהו נטילת הערבה חוץ לביהמ"ק, כבזמן הזה, בהושענא רבה רק מנהג נביאים הוא:

סעיף יג

מוליכין את לולביהן להר הבית

מע"ש. ונ"ל דהאתרוג מכורך בענפי הערבות והדס היה:

סעיף יד

והחזנין

השמשים שמשמשים שם:

סעיף טו

וסודרין אותן על גב איצטבא

הר הבית שחוץ לעזרה, היה מוקף כסאות בנויות בהר, ומסוככות למעלה מפני הגשמים [ועי' פסחים פ"א סי' כ"ב] ומניחין הלולבות על גב הכסאות ולא על גגן, שלא יתיבשו:

סעיף טז

והזקנים

שחלשין מלחטוף למחר:

סעיף יז

מניחין את שלהן בלשכה

בחדר המיוחד לזה:

סעיף יח

ומלמדים אותם

בית דין מלמדין להעם:

סעיף יט
הרי הוא לו במתנה

דאינו יוצא ביו"ט ראשון בלולב שאינו שלו. ולעיל [פ"ג משנה י"ג] בבית הכנסת, לא הוצרכו לכך שלא היה עם רב. וכמו כן במשנה ה' במורביות לא הוצרכו לכך, משום דרק ע"י שלוחי ב"ד הובא, והעם לוקחים משם:

סעיף כ
והחזנין זורקין אותם לפניהם

בהר הבית שהיה חוץ לעזרה:

סעיף כא
ומלקטין משם מרביות של ערבה

ענפים חדשים חותכין בכל יום גבוהים י"א אמה. ומקיפין בהן הכהנים את המזבח ואח"כ באין וכו'. [אב"י וזהו למאן דאמר שבערבה היו מקיפין, ומנהגינו עתה שמקיפים כל ששה ימים בלולב הוא כמ"ד בלולב מקיפין וביום ז' מקיפין גם בערבה לעשות ככ"ע, וכ"כ רב"י בטא"ח סי' תרס"ד]:

סעיף כב
ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח

שמעמידין אותן על היסוד של מזבח סביב למזבח וכל א' מהעם לוקח משם בד א' או יותר וחובטן בקרקע איזה פעמים. [אב"י ר"ל ביום ז' עשו כן ועי' הילכתא גבירתא]:

סעיף כג
על גבי המזבח

דהיינו אמה גבוה למעלה מהקרנות:

סעיף כד
ותקעו

אות לשמחה [כך כתב תוספות]: [ונראה לי שהיו התקיעות הללו גם כן לסימן, שאחר שזקפו הענפים על המזבח, נסכו המים על המזבח. והיינו דקאמר לקמן במתני', ג' לשער העליון וג' לתחתון וג' למלוי המים וג' ע"ג המזבח, דכולהו תקיעות בשביל המים היו]:

סעיף כה
אני והו הושיעה נא

ר"ל אותו שכביכול אני והוא במקרה אחד, הושיעה נא. ור"ל על דרך מה שנאמר [ישעיה מ"ח פ"י] למעני למעני אעשה כי איך יחל, וכן נאמר, עמו אנכי בצרה אחלצהו

ואכבדהו [להכי מקדים נמי מלת "אני" למלת "והוא", כביכול כאומר מקרותי ירגיש גם הוא]. [אב"י ועי' רש"י ורע"ב שאני והו הם ב' שמות משם ע"ב ושפיר הקדים אני להו]. או נ"ל שמבקש, שגם כנסת ישראל גם הקב"ה יושיעו נא להכנסיה. והוא ע"ד מ"ד בפסיקתא. בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כביכול מחזיקין כח גבורה של מעלה. שנאמר באלהים נעשה חיל, ובזמן שאין עושין רצון הקב"ה, כביכול מתישין כח של מעלה, שנאמר צור ילדך תשי. [ולהכי מקדים נמי מלת "אני" למלת "והוא", דכל מילי צריך תחלה אתערותא מלתתא, כמ"ש בזה"ק. [אב"י עי' בזהר בראשית ע"פ ואיד יעלה מן הארץ], ואחר כך הבא לטהר מסייעים לו, וכל זה לפי מ"ש בירושלמי הכא, כיני מתניתין אני והוא. באלף. ואשתמיטתיה ירושלמי זה להחכם ר"ו [היידענהיים] ז"ל, ולהגאון מהר"פ זצוק"ל שהודה לו, כמובא במחזור [רעדעלהיים] שהדפיס]:

סעיף כו
ואותו היום

בשביעי:

סעיף כז
בשעת פטירתן

[אב"י דהיינו ביום ז']:

סעיף כח
יופי לך מזבח

יופי זה עשינו לכבודך מזבח, מדאתה מכפר עלינו:

סעיף כט
ליה ולך מזבח

ר"ל אנחנו מודים ליה אלהינו, ולך אנו משבחים. שכל כך אתה חביב לפניו לכפר עלינו:

סעיף ל
כך מעשהו בשבת

כשחל יום ז' של סוכות בשבת. ואע"ג דגם ביו"ט לא היו חותכין אותן ממחובר, מדלא עדיף משופר [כר"ה פ"ד מ"ח], והיו צריכין ללקטם מעיו"ט ולהניחם בגיגיות וא"כ למה נקט שבת דוקא. י"ל תנא רק היתירה קמ"ל דביום ז' שרי לטלטלם בשבת כמו ביו"ט:

סעיף לא
אלא שהיו מלקטין אותן

העגפים:

סעיף לב
ומניחים אותן בניגיות של זהב

[פעסטער] של זהב מליאות מים:

סעיף לג
כדי שלא יכמשו

העלים:

סעיף לד
ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות

ענפים:

סעיף לה
היו מביאין

מדנקט פלוגתא דר' יוחנן הכא, ולא לעיל בריש משנה ה', דהרי התם קאמר דלקחו ערבה, הו"ל לתנא התם למנקט דלר"י לקחו חריות. נ"ל דר' יוחנן לא פליג רק כשחל בשבת אז היו מביאין חריות שאינן נכמשין כל כך מהר, שכך תקנו הנביאים לשבת [ועי' תוס']:

סעיף לו
ואוכלין אתרוגיהן

ר"ל משנפטר העם ויוצאין מביהמ"ק בז', חוטפין הגדולים הלולבות מיד הקטנים, ואוכלין האתרוגים, ואין בזה גזל, דאף דהאתרוגים של הקטנים שייכין לאבותיהן, כך נהגו לשמחה. וי"א דשומטין ר"ל זורקין, שמיד אחר שנפטרו, הקטנים זורקין הלולבות ואוכלין האתרוגים. אבל אתרוגים של הגדולים הרי אתקצאי למצוה ליום ז', ואסירי כל יום ז'. ולדידן גם בח' אסור משום ספיקא דיומא [תרס"ה]. [ואילה"ק למה האתרוגים של הקטנים לא אתקצאי, הרי עכ"פ מצוה דרבנן איכא גם באתרוג שלהן, דהרי קטן היודע לנענע חייב בלולב [כספ"ג דסוכה]. וא"כ מ"ש ממותר מנר חנוכה דנמי מדרבנן, ואסור משום מוקצה [כרא"ש פ"ב דשבת אות ט']. ואף דהתם דוקא בנותר מתוך שיעור הדלקתו, ולא נעשה בו עדיין המצוה שאתקצי לה, משא"כ הכא כבר נטלו בו. עכ"פ ה"נ אתקצי לכולא יומא. ונ"ל דהכא בתינוק אף שהגיע לעונת נדרים אינו יכול להקצות הלולב, מדאינו שלו רק של אביו, ואביו מדיודע דעושין כן לשמחה, כהתנה בפירוש דמי [ועי' ברט"ז ססי' תרל"ח, ומ"ש בקופת הרוכלין בדיני מוקצה סי' ח']:

סעיף לז
גמר מלאכול

ביום ז':

סעיף לח
לא יתיר סוכתו

לסתרה מיד:

סעיף לט
מן המנחה ולמעלה

שהשתמש בהן בסוכה, יורידם להבית. ונקט לשון מוריד, דסוכותיהן עשו בגגות [כע"ז ד"ג א']:

סעיף מ
מפני כבוד יום טוב האחרון של חג

שיראה כמכין כלים נאים ליו"ט. ולדידן דצריך לישב בה בלילה וביום ח', רק שאינו מברך, מוריד הכלים בח' אחר אכילתו [תרס"ו. וצ"ע לענ"ד דהרי מכין מיו"ט לחבירו אסור אפילו באינו מלאכה כרמג"א רס"י תק"ג]:

סעיף מא
ניסוך המים

דניסוך המים הלממ"ס:

סעיף מב
צלוחית

[קריגכען]:

סעיף מג
היה ממלא מן השילוח

שם מעין סמוך לירושלים:

סעיף מד
הגיעו לשער המים

שם שער שבעזרה שבו מכניסין המים כששבו מהמעין:

סעיף מה
עלה בכבש

הנושא הצלוחית עלה בכבש שבדרום המזבח:

סעיף מו
ופנה לשמאלו

דסמוך לקרן דרומית מערבית היו הספלין שבהן מנסכין. וכשעלה בדרום, היה הקרן הזה בשמאל העולה:

סעיף מז
שני ספלים

[בעקקען] מחוברין בסיד במזבח, א' ליין וא' למים:

סעיף מח
מפני היין

ופעמים שטועה לשפוך היין להמערבי, להכי שניהן דומין לכסף:

סעיף מט
ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין

נקב א' בכל חוטם שבכל ספל. והכהן מערה בזמן אחד המים והיין, כל אחד לספלו. ומשם יורדין דרך החוטם לגג המזבח, ומשם דרך נקב שבגג יורדין לשיתין. והוא חלול עמוק מאוד שתחת המזבח:

סעיף נ
ואחד דק

נקב המעובה היה ליין, שעב מן המים. שהמים ממהרין לצאת, יותר מהיין העב בטבעו יותר מהמים:

סעיף נא
מערבי

הספל המערבי:

סעיף נב
עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך שלמים

ר"ל אם טעה והחליף וניסך המים לספל היין, והיין לספל המים:

סעיף נג
רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה

בתרתי פליג את"ק, דקאמר ג' לוגין ורק ז' ימים. ונ"ל מדלא מייתי דברי ר"י לעיל גבי מחזקת נ"ל ואפסיק בינייהו טובא, וגם עם פלוגתא אחריתה דר"י בספלים, ש"מ דמודה ר"י בשאיבה ששאבו בכלי של ג' לוגין, אי משום דמנכרי מצוותה טפי כשישאוה

בפרסום משלוח לעזרה. אי כדי שלא יטעו ליקח הלוג המקודש לניסוך ויוציאוהו לשאיבה ויפסלו המים ביוצא. וגם בל"ז אין מוציאין כלי שרת מהעזרה [כמנחות] ומה"ט נמי בסיפא לקחו חבית:

סעיף נד

ולמנסך אומרים לו הגבה ידך

שיראו הכל כשתנסך, ולא יחשדוך כצדוקי שאינו מודה בנסוך המים:

סעיף נה

שפעם אחת ניסך אחד על גבי רגליו

משום שצדוקי היה:

סעיף נו

ורגמוהו כל העם באתרוגיהן

דנסוך המים רק בשחר היה, בשעת נטילת אתרוג ולולב:

סעיף נז

שאינה מקודשת

שלא נתקדשה לעבודת המזבח. דבנתקדשה, היו המים נפסלים בלינה. דבשבת לא הלכו בשחר חוץ לעיר לשאוב המים, דאסור לנשאן מר"ה לרה"י:

סעיף נח

היה ממלא מן הכיור

שמחוברין מימיו בקרקע, ולהכי אין נפסלין בלינה. מיהו באפשר שאבו ממעין השילוח, דשם היו המים יפין ביותר:

סעיף נט

פסולים לגבי מזבח

מדלא חזי להדיוט, מחשש שתיית נחש, והקריבהו נא לפחתך [כך כ' בש"ס הכא. ואילה"ק למה לא הביא הש"ס המקרא שכ' בתורה ממבחר נדריך [כיומא דל"ד ב']. נ"ל דדוקא כשאין מום בדבר רק שאפשר שיביא מובתר יותר, ילפינן ממובחר נדריך. אבל כשיש חסרון ומום בהדבר, שייך טפי קרא דהקריבהו, ולהכי הכא [בד"נ ע"א] ובחולין [ד"צ ע"ב] מביא הש"ס קרא דהקריבהו, מדיש חסרון בגוף הדבר. ובזה תמוהים לפע"ד דברי רש"י [מנחות דס"ד א'] ד"ה אפילו נמצאת, שכ' דשחיטת קרבן כחוש יליף מהקריבהו. ודו"ק]:

פרק ה

סעיף א
החליל

[הפלעטהע] שנגנו בה כלעיל פ"ד סי' ח'. ואף דכלי זמר הרבה היו שם, עכ"פ קול החליל נשמע ביותר, ובו מתחילין ומסיימין, לפיכך נקרא כל הזמר על שמו:

סעיף ב
זהו החליל של בית השואבה

כך נקרא שם המקום שבעזרת נשים שמתקנין אותו בכמה מיני תקונין [כמ"ב] לשמחת שאיבת מי נסוך שבחג:

סעיף ג
ולא את יום טוב

אע"ג דכלי שיר בשבת ויו"ט אסור רק משום שבות, ואין שבות במקדש. היינו לצורך עבודה, אבל הכא רק שמחה יתירה הוא ולא עבודה:

סעיף ד
במוצאי יום טוב הראשון של חג

וה"ה כל ימי חוה"מ אחר הקרבת תמיד בין הערבים:

סעיף ה
ירדו לעזרת נשים

הכהנים והלויים שבעזרה, יורדים מעזרת ישראל לעזרת נשים שבשפולי ההר:

סעיף ו
ומתקנין שם תקון גדול

[גראסע ארדנונג]. שהניחו קרשים עם מעקה סביב על הזיזין שיוצאין מהחומות סביב, ושם עמדו עליהן הנשים, לראות שמחת בית השואבה שהיה למטה בעזרת נשים, ולא יתערבו הנשים עם האנשים:

סעיף ז
וארבעה ספלים של זהב בראשיהן

בראש כל מנורה היה ד' [בעקקען]. ותוך הספלים הניחו הפתילה העבה ביותר והבעירוה:

סעיף ח
וארבע סולמות לכל אחד ואחד

סולם לכל ספל. ונ"ל דלא שהיו המנורות של זהב כל כך גבוהות ועבות עד שהיה צריכים לעלות בסולמות לראשיהן, ובש"ס אמרינן שהיה גובה של כל מנורה נ' אמה, וזהו גוזמא גדולה שיהיו מנורות רבות גבוהות ועבות כל כך כליל זהב, אלא שהיו המנורות עומדות על בימות גבוהות כל כך, או סביב שפת הגזוזטרא שעשו, וכל זה כדי להפיץ אורה בכל עיר הקדש:

סעיף ט
וארבעה ילדים מפרחי כהונה

מבחורי כהונה. על כל סולם יושב כהן א' רך בשנים שקל לעלות. ונ"ל דאע"ג דכבר קאמר שהיו ילדים, נקט נמי פרחי כהונה לומר שבחרו אותן יפים כפרחים וקלין במעשיהן כעוף פורח, והכל רק להדור השמחה:

סעיף י
ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים לוג

דהיינו ל' לוג לכל א':

סעיף יא
שהן מטילין לכל ספל וספל

כל שעה שיצטרך:

סעיף יב
ומהמייניהן

ר"ל ממכנסים ואבנטים שנתבלו, מהן עשו הפתילות העבות הנ"ל. ונ"ל דאורחא דמלתא נקט, דהנך דרכן לבלות, ביותר מכתונת ומצנפת, מפני החיכוך והשפשוף בהן. או נ"ל משום דשאר בגדי כהונה שבלו נצרכים למנורה [כשבת כ"ב א'], משא"כ מכנסיים אינן דרך כבוד למנורה, ואבנט נמי מדיש בו צמר מעורב בפשתן, לא חזי רק לשואבה, שהיו הפתילות שם עבות מאוד:

סעיף יג
מהן היו מפקיעין

עשו מהן [שארפיע לדאכטע]:

סעיף יד
שאינה מאירה מאור בית השואבה

שהמנורות עומדות על כן גבוה נ' אמה, וזה על ראש ההר, וכותל מזרחי היה נמוך, לכן האירה כל העיר:

סעיף טו
חסידים ואנשי מעשה

נ"ל דר"ל גדולי הדור, שמעשה הצבור בידן, כסנהדרין וראשי הישיבות, ושאר חכמי ישראל. ולא היו מניחין לכל עם הארץ לרקד ולשורר, כדי שלא יבואו מתוך שמחה יתירה לידי קלות ראש, רק כולם באו לראות ולשמוע:

סעיף טז
היו מרקדים לפניהם

לפני כל העם שעמדו סביב אצל החומות. א"נ נ"ל טפי דלפניהן על המנורות קאי, ועשו כן כדי שיראום הכל:

סעיף יז
והלוים בכנורות

[הארפען]:

סעיף יח
ובנבלים

[לויטע], והוא כלי זמר עם מיתרים כעין [פיאלינע] שלנו. וזה נבל עשור, שהיה לו י' מיתרים, או פחות או יותר. ונקרא נבל מדהיה נגוניו מתוקין ביותר עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם [עי' יוזעפוס פלאביוס ספר ז' פ"י]:

סעיף יט
ובמצלתים

[קאסטאגנעטטען], והן ב' קערות של מתכות שמקישין זה בזה:

סעיף כ
ובחצוצרות

[טראמפעטטען]:

סעיף כא
ובכלי שיר בלא מספר

באין מספר קבוע ועי' עירוכין:

סעיף כב
לעזרת נשים

ר"ל בשער נקנור שהוא בין עזרת ישראל לעזרת נשים, נמצא שעמדו למעלה ממקום הריקודים והשמחה:

סעיף כג
ותקעו

ב' כהנים הנ"ל תקעו לסימן שיצאו העם לשאוב מים לנסך:

סעיף כד
הגיעו

ב' הכהנים בראש, וכל העם אחריהן:

סעיף כה
לעזרה

לרצפת עזרת נשים:

סעיף כו
הפכו

הפכו כולן א"ע:

סעיף כז
פניהן למערב

נגד המקדש וההיכל:

סעיף כח
ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה

בבית ראשון:

סעיף כט
והמה משתחוים קדמה לשמש

כמוזכר ביחזקאל [ח' פט"ז]:

סעיף ל
וליה עינינו

ה"ק ליה אנחנו משתחוים על שעבר, וליה עינינו מיחלות להבא:

סעיף לא

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש

ג' קולות תר"ת חשיב ג':

סעיף לב

ואין מוסיפין על ארבעים ושמנה

לאו דוקא, דבע"פ בשבת היו נ"ז תקיעות, כ"א שבכל יום, וט' למוסף, וט' לכל כת מג' כתות שהפסח נשחט בהן. רק דלא חשיב הך, מדלא שכיח. [ומה"ט לא חשיב נמי התקיעות שתקעו במקדש ביום א' דחוה"מ סוכות בסוף השמיטה קודם שקרא המלך התורה בהקהל [כתוס' סוטה פ"ז] דהוא ג"כ לא שכיח. א"נ משום דאין להם שיעור וכדקאמר התם כל כהן שלא הריע אז כמדומה שאינו כהן. א"נ משום דכשר היה אף בבעל מום, וכדקאמר התם שראו חיגר תוקע במקדש, משא"כ הכא נ"ל דאף התקיעות שתקעו להבדיל בין קודש לחול בע"ש, נ"ל שהיו בכהן שאינו בעל מום, כדי להודיע שגם הכהנים תמימין לא הותרו רק במלאכת גביה ולא במלאכת הדיוט. מיהו לרמב"ם [פ"ג מחגיגה] בל"ז לא ק' מידי, שכתב שתקיעות ההם בחוצות ירושלים היו כדי להקהיל הקהל, וע"כ דס"ל מש"כ בתוספת שתקעו במקדש, ירושלים אקרי מקדש, וכן פירש נמי [רפ"ד דר"ה] במקדש היו תוקעין, דהיינו בירושלים. ועוד נ"ל דמה דקאמר התם בתוספת שתקעו אז בחצוצרות זהב, היינו שנשכרו בדינר זהב, וכדקאמר התם. דאין לומר דהן עצמן של זהב, דהרי כל דלכנופיא צריך של כסף [כר"ה כ"ז א']] ודר"ה לא חשיב [ר"ה פ"ג מ"ג] מדהן דאורייתא:

סעיף לג

שלש לפתיחת שערים

של עזרה בבוקר:

סעיף לד

ותשע לתמיד של שחר

דבשעת נסכי התמיד אמרו הלויים שיר, ומחלקין השיר לג' פרקים, ובתחלת כל פרק תקעו תר"ת:

סעיף לה

ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע

ר"ל לכל קרבנות מוספים שבכל יום, תקעו רק ג"פ תר"ת בשעת נסוכם:

סעיף לו
שלש להבטיל העם ממלאכה

אף דבכל עיר תוקעין בע"ש במקום היותר גבוה בעיר [כשבת ל"ה ב' וקנ"ד ב'], א"כ לא שייך לתקיעות המקדש. נ"ל דקמ"ל הכא דבמקדש נמי תקעו להיכירא דרק לעבודה דוחה שבת. וסדר התקיעות כך היו, במנחה תקעו תקיעה ראשונה, כדי לבטל מלאכה שבשדה. ושוהה מעט וחוזר ומריע להפסיק המשא ומתן. ושוהה עד קרוב לשקיעות החמה וחוזר ותוקע לבטל כל מלאכה אפילו שלצורך שבת, וסי' להדליק הנרות:

סעיף לז
ושלש להבדיל בין קודש לחול

דאחר ששהה מעט חוזר ותוקע תר"ת לסי' שקידש היום ואסור אח"כ כל מלאכה:

סעיף לח
שלש לפתיחת שערים שלש לשער העליון ושלש

הך תנא ס"ל שלא תקעו למעלה העשירית ואע"ג דגם לאחר מעלה עשירית קאמר תוקעין והולכין היינו רק תקיעה בלי תרועה:

סעיף לט
לשער התחתון

היינו לשער העזרה:

סעיף מ
ושלש למלוי המים

ר"ל כשחזרו עם המים והגיעו עמם לשער המים כלעיל [פ"ד סי' מ"ד]:

סעיף מא
ושלש על גבי מזבח

קודם שינסכום [ועי' פ"ד סי' כ"ד]:

סעיף מב
יום טוב הראשון של חג

כ"ד משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עובד משמר אחר. רק ברגל כולן שוין בהקרבת המוספין ובהקרבות ראייה וחגיגה ושמחה. ולהכי קאמר תנא הך מתניתין, האיך חלקו בחג הסוכות כל המשמרות קרבנות המוספין ביניהם:

סעיף מג
ושעיר אחד

הפרים והאילים היו עולות, והשעיר חטאת, והם יחד ט"ז קרבנות לט"ז משמורות, נשארו עוד י"ד כבשים לעולות לח' משמורות. אמנם בכל הימים שלאחריו, כל יום מתמעט א' מהפרים:

סעיף מד
נשתיירו שם ארבעה עשר כבשים

של מוסף:

סעיף מה
ששה

משמרות:

סעיף מו
מקריבין שנים שנים

ב' כבשים לכל משמר, הרי י"ב כבשים:

סעיף מז
והשאר

ב' משמרות הנשארים:

סעיף מח
בשני

שנתמעט א' מהפרים ונשתיירו ט' משמרות לי"ד כבשים:

סעיף מט
והשאר

ד' משמרות הנשארים:

סעיף נ
בשלישי

שנתמעט שוב אחד מהפרים, נשארו י' משמרות לי"ד כבשים:

סעיף נא
והשאר

ו' משמרות הנשארים:

סעיף נב
בשביעי כולן שוין

ר"ל כל משמר מקריב רק קרבן א'. דביום ז' מקריבין ז' פרים, וב' אילים, ושעיר א' וי"ד כבשים, הרי כ"ד בהמות לכ"ד משמורות:

סעיף נג
בשמיני

משום דביום ח' לא היה רק פר א' ואיל א' וז' כבשים, דהו"ל רק ט' קרבנות ואין בהם כדי לחלקן לכ"ד משמורות:

סעיף נד
חזרו לפייס כברגלים

ר"ל כמו בשאר רגלים, שמפייסין ביניהן מי יקרב זה או זה:

סעיף נה
אמרו מי שהקריב פרים היום

ביום אחד מימי החג:

סעיף נו
אלא חוזרין חלילה

סביב [ונ"ל שהוא מלשון, מיחל ושותה מיד [דמאי פ"ז מ"ד], דהיינו מחליף, ור"ל הכא, שהקרבת הפרים חוזר בחילוף, היום לזה ומחר לאחר. וכ"כ אמרינן [זבחים ד"כ] א"ר חזרנו חלילה, ר"ל לומר פעם כך ופעם בענין אחר. או נ"ל שהוא לשון חוללים במחול שסובבים תמיד]:

סעיף נז
בשלשה פרקים בשנה

ר"ל בג' רגלים:

סעיף נח
היו כל משמרות שוות באמורי הרגלים

ר"ל בקרבנות האמורין שיקריבום ברגלים, חולקין כולן בשוה באכילה והקרבה:

סעיף נט
ובחלוק לחם הפנים

היינו כשחל שבת בא' מימי הרגל. אבל סילוקן של לחה"פ וסידורן והקטרת הבזיכין, היה הכל למשמר הקבוע, שיצא היום בשבת:

סעיף ס
בעצרת

ר"ל כשחל עצרת בשבת. דבעצרת הביאו ב' לחמי חמץ עם ב' הכבשים שהקריבו בעצרת. והרי לחם הפנים של שבת היה של מצה:

סעיף סא
אומרים לו

לכל כהן שנוטל חלק:

סעיף סב
הילך מצה

מלחה"פ:

סעיף סג
הילך חמץ

מב' הלחם, דאין חולקין קרבן נגד קרבן:

סעיף סד
משמר שזמנו קבוע

בשבוע שברגל:

סעיף סה
ושאר קרבנות צבור

מוספין של שבת, ופר העלם דבר של צבור [שהקריבוהו כשהורו סנהדרין גדולה לרוב הקהל והתירו להן איסור כרת, וכשנודע להם שטעו. מביא כל שבט ושבט פר]. ושעיר ע"ז [דהיינו כשהורו סנהדרי גדולה שמותר לעשות דבר זה לפני ע"ז, וכשנודע להם שטעו, מביא כל שבט ושבט פר ושעיר. וזה דוקא כשעשו רוב הצבור על פיהן] [רמב"ם פי"ב וי"ג משגגות]:

סעיף סו
ומקריב את הכל

לאתויי קיץ המזבח, והם העולות שמקריבין משל צבור כשהמזבח פנוי [עי' שקלים פ"ד פי' כ"ב]:

סעיף סז
יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה

שחל שבת באסרו חג:

סעיף סח
בין לאחריה

שחל שבת בעיו"ט:

סעיף סט
בחלוק לחם הפנים

דמדא"א להן לאחר או להקדים ביאתן או הליכתן:

סעיף ע
חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים

בין יו"ט לשבת:

סעיף עא
משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתים ובשאר ימות השנה הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע

שנוטל ב' חלות יתירות, בשכר הגפת דלתות בית המקדש שפתחום משמר היוצא בשחר, ויסגירום משמר הנכנס. ואי"ל יחלקו תמיד בשוה ולא יפסידו מידי י"ל ניחא לי' לאינש ליקח מיד ולא להמתין:

סעיף עב
הנכנסין חולקין

חולקים לחם הפנים:

סעיף עג
בצפון

מקום שחיטת הקדשי קדשים. כדי להורות שנכנסין לעבודה:

סעיף עד
בילגה

שם משמר:

סעיף עה
וטבעתה קבועה

כל משמר היה לו טבעת מיוחד קבוע ברצפת העזרה, וע"י ציר נפתחה מצד א', ומכניס בה צואר הבהמה כששוחטה, שלא תזוז הבהמה את עצמה בשעת שחיטה. אמנם טבעת בלגה היה סגור וקבוע מב' הצדדים, כדי שתתבזה להשתמש בשל אחרים [ולא עקרו

טבעתה לגמרי. כדי שלא תתבייש ביותר לכל הרואה טבעת חסירה בכ"ד טבעות שהיו מונחים בריבוע ו' על ד' [מדות פ"ג מ"ה] גם שלא יתגנה סדר הנחתם:

סעיף עו

וחלונה סתומה

דלכל משמר היה מיוחד ארגז [שראנק] בכות לסכיניהן. ושל בלגה סתום. וכל זה עשו לה לקנס, דבת אחת ממשפחתה המירה ונשאת לשר יווני, וכשמשלו היוונים בימי חשמונאי טפחה בסנדלה ע"ג המזבח, וחרפה את המזבח ואמרה, זאב זאב עד מתי תכלה ממון ישראל, והרי לא תושיען. וכשגברו ישראל קנסו לכל משפחת בית אביה שנתגדלה בתוכן מרשעת כזאת, דאוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק, טוב לשכנו: